

Kapocs - szisztéma

■ MÓDSZERTANI ÖSSZEFOGLALÓ AZ IFJÚSÁGI MUNKA TERÜLETÉRŐL

Az elkövetkezőkben arra tennénk kísérletet, hogy - immár tizenegy éves tapasztalat után, összefoglaljuk mindazt, ami együttesen a Kapocs szisztémájának, vagyis bevált, megismételhető, működőképes módszernek bizonyult az alkalmazkodási problémákkal viaskodó, mostoha, elégtelen társas környezetben felnövő fiatalok körében. Itt az eredeti módszertani anyag rövidített változatát olvashatják.

Tapasztalataink szerint jól működő Kapocs módszerrel elérhető és eredményesen segíthető minden társas kapcsolataiban megrekedt, megoldatlan konfliktusok között élő fiatal, vagyis a Kapocs szisztéma segítségével sikeresen áthidalható mindaz a távolság, ami oly masszívan feszül a bajba került fiatalok és a szakszerű segítséget nyújtani tudó szakellátás között. Azt reméljük, hogy ilyen módon mások számára is hozzáférhetővé válik majd egy olyan metódus, amellyel közelebb lehet kerülni a más módon nehezen vagy egyáltalán nem elérhető fiatalokhoz (akik kvalitásaikat illetően semmiben sem különböznek társaiknál), akik helyzete sokadik éve egy jottányival sem változott, de akiről ilyen módon semmiképpen nem kell lemondani.

Jelen írás segítségével arra is alkalmát szeretnénk teremteni, hogy felszámoljuk a Kapocs körüli titokzatosságot, félreérthetőséget és világosabbá tegyük mindazokat a folyamatokat, amelyek a különféle megnyilvánulások mögött húzódnak. A Petőfi Csarnokban működő Kapocs Ifjúsági Önszolgáltató Szolgálatot ugyanis a fiatalok szocializációjával szakmai szempontból foglalkozó intézmények között eleddig igazán nehezen lehetett besorolni, elhelyezni. A Kapocs tulajdonképpen ilyen módon légüres térben működik, amely leginkább, mint nehezen bemérhető konstrukció, a fiatalok intézményes és személyes (segítő) kapcsolatainak valószerűtlen formáit mutatta önmagáról.

A Kapocs ismertetésre kerülő modellje - noha ennek a tanulmánynak nem tárgya - azonosíthatóvá tesz majd még egy napjainkban bontakozó szakmai szerepet is, az elérési típusú szervezetek szerepét, amely a fiatalokat - felnőtté válási problémáik idején - kapcsolni, vagy közelebb hozni hivatott egymáshoz, az őket segíteni képes szervezetekhez, szakemberekhez. Ezek az elérési szervezetek ágazati szempontból tulajdonképpen esetlegesek, amelyeket az elmúlt időszakban különféle „tárcák” favorizáltak. Az a közös bennük, hogy tevékenységük során az érintett fiatalokkal (és fiatalok között) teremtett kapcsolat a legfontosabb, ha úgy tetszik a találkozás. Természetesen az elérési típusú szervezetek munkatársainak sajátos szakmai felkészültségére is szükség van ahhoz, hogy a találkozások segítő találkozásává legyenek alakíthatók, hogy aztán a bajba kerültek számára a kívánatos változás és a szakszerű segítség előkészítése (megszervezése) következzen. Az elérési szervezetekben a fiatalok a szükséges segítség kulcsszereplői, akik önkéntesek is lehetnek, továbbá alternatív vagy éppen önkifejezést szolgáló tevékenységekbe kapcsolódhatnak. Ezek a

szervezetek szocializációs szempontból gyakorlatilag integráló és kiegyenlítő feladatokat végeznek, optimalizálhatják a felnőtté válás során adható szakszerű segítő válaszokat. Vagyis egyfajta szocializációs minimumot teremthetnek.

Ez az írás végső soron azért készült, hogy konkrét, gyakorlatias megközelítésben rögzítésre kerüljön - és megismételhetővé váljon - a Kapocs modellje.

■ A HELYZETRŐL

Manapság a felnőtté válása során szinte minden fiatal találkozhat számára megoldhatatlannak látszó élethelyzettel, akadállyal, amellyel nem tud megbirkózni, és amelynek legyűréséhez környezetében nem is kap megfelelő támpontot. A valóságban jóval több fiatal kerülhet ilyen helyzetbe, mint amennyi a különféle felmérésekben, intézményes kimutatásokban veszélyeztetettként szerepel. Majdnem minden adat, amelyik a fiatalok felnőtté válásának valamely mozzanatáról olvasható, közvetlenül vagy közvetve ezt igazolja, legyenek azok - nemzetközi összehasonlításban - a foglalkoztatás, az egészségi állapot vagy a kábítószer-fogyasztás adatai, vagy éppen a kriminalitási mutatók, a legfrissebb öngyilkossági statisztikák. A rosszul szocializált fiatalok kényszerítően megélt élete (akiknek az a sorsuk, hogy túl hamar feladják az álmaikat és messze személyes adottságaik alatt teljesítenek) nem csupán őket terhelheti, hanem mindannyiunkat.

A jelzett probléma leginkább olyan színtereken és élethelyzetekben jelentkezik, ahová az érdemi segítség egyáltalán nem vagy alig jut el, ahol a bajba került fiatalok gyakorlatilag magukra maradnak.

Mindenképpen olyan mechanizmusra van szükség, amelyben az érintett fiatalok érdemben vehetnek részt saját élethelyzetük megváltoztatásában, amely „vakrepülés” helyett azt segíti elő, hogy a fiatalok a gyakorlatban használható, valóságos visszajelzést kapjanak önmagukról.

Az elmúlt években az önkéntességről mind gyakrabban esett szó, egyre többen ismerik fel az önkéntesség társadalmi

értékeit, ugyanakkor a szervezetek nagy része manapság sem nagyon tud mit kezdeni az önkéntesekkel. De az önkéntesek sem lehetnek igazán biztosak abban, mikor és miben számítanak rájuk. Több helyen kifejezetten „atyáskodóan” viselkednek velük, és folyton megszervezik őket, ahelyett, hogy lehetőséget teremtenének számukra; különféle korlátok közé szorítva kifejezetten megnehezítik azt, hogy a fiatalok az önként vállalt munkájukban a részvétel örömeiket leljék.

Létezik ugyanakkor egy funkcióját veszített, többségében elhanyagolt intézményrendszer, a különféle településeken levő művelődési házak, ifjúsági házak hálózata, amely az ország különféle településein keresi a szerepét az emberek életében, a helyi közösség építésében, fejlesztésében.

I. A KAPOCS TEVÉKENYSÉGÉNEK SZINTJEI

A Kapocs típusú szervezet megjelenésében akkor szerencsés, ha kellően vonzó a fiatalok számára, és a legkevesbé sem mutat strukturált intézményt. A látszólagos szervezetlenség (amelyben az érkező fiatalok leginkább kapcsolatokat, kibontakozási lehetőségeket, és minimális korlátozást találhatnak) alapfeltétele a tudatos, az érkező fiatalokra összpontosító, több szintű, kellően tagolt tevékenységrendszer. Működésének teljes idejében fogadókésznek kell mutatkoznia, számtalan módon kínálva az érkező fiatalok számára a találkozás, a segítség, a bekapcsolódás lehetőségét.

A Kapocs típusú segítő tevékenységekkel arra kell koncentrálni, hogy a segítségre szoruló fiatalok számára is „van élet a problémákon túl”. A Kapocs és önkéntesei által segítettéket úgy szerencsés felfogni, hogy a problémák abban korlátozzák őket, hogy közelebbi és távolabbi környezetük számára kiderüljön, hogy milyen „jó fejek”.

■ 1. ELÉRÉSI SZINT

Ez a tevékenységi szint a szervezet meghatározó alapfeladata, amely csupán részben jelenik meg a szervezet székelyén. Az elérés feladatait a Kapocs-típusú szervezetben alapvetően az önkéntesek végzik, saját társas környezetükben, kockázati színtereken és viszonylatokban. Olyan fiatalok körében, a fiatalok olyan helyszínein vannak jelen, ahol a korosztályi veszélyek fokozottabban jelentkeznek (például azok körében élnek, akik komoly alkalmazkodási problémáik vagy más súlyos konfliktus következtében elhagyják, illetve elhagyni készülnek az otthonukat, az iskolájukat, vagy olyan társaságban, olyan

helyszíneken fordulnak meg, ahol például intenzív a drogok használata, a kriminális befolyás erőteljes, az erőszak gyakori, stb.). Az elérés gyakorlatilag azt jelenti, hogy a veszélyt, a problémát a Kapocs önkéntesei észlelik és „üzembe helyezik” magukat, azaz azonnal segítenek. Az önkéntesek a segítség során a következőket tehetik:

1. észlelik az életveszélyt, és azonnal intézkednek,
2. nem hagyják magukra a bajba kerülteket,
3. meghallgatják a társaikat, és segítenek a problémák között rendet tenni, például a szükséges változás érdekében az első lépésekben megerősíteni, a megfelelő szakemberhez kísérni, stb.

Ennél a tevékenységi szintnél tulajdonképpen abból indulunk ki, hogy a fiatalok egyébként is könnyen beleszólnak egymás életébe, és nem csupán véleményük van egymásról, hanem a maguk módján segítik is egymást. A Kapocs típusú szervezet mindezzel összefüggésben arra törekszik, hogy ne vegye el az ilyen szerepre vállalkozó fiatalok kedvét, hanem motiváltságukban erősítse meg őket, készítse alaposan fel a - különben is végzett - segítő tevékenységre, és minden eszközeivel, szakmai kapcsolataival szolgálja ki segítő tevékenységüket

A Kapocs típusú szervezetben a segítség segítő-segített viszonyban történik (vagyis nem klienseknek segítenek), amelyben a segítők (önkéntes és munkatárs) a kompetenciát az általuk segítettől kapják. Mindez egyrészt azt jelenti, hogy a segítség laikus jellegű, és nem is teljes körű, hanem a fiatalok megjelenített problémáik körében belül keres választ, megoldást, másrészt a segítő önkéntesek vagy munkatársak nem veszik magukra, nem vállalják át a bemutatott problémákat, hanem már a problémák megismerésekor a megfelelő segítő feladatot keresik (például meghallgatják, első segélyben részesítik, elkísérik haza vagy az orvoshoz stb.).

A Kapocs típusú szervezetben az önkéntesek által végzett egyéni segítő tevékenység egész folyamata nem nyilvános, csupán az ezzel a feladattal felhatalmazott munkatárs kerül beavatásra, akivel a segítő konzultál, tisztázza a továbblépéshez szükséges lépéseket, akitől külön szakmai támogatást és megerősítést kap.

■ 2. SZOLGÁLTATÁSJELLEGŰ TEVÉKENYSÉGEK SZINTJE

A Kapocs típusú szervezettel szemben alapkövetelmény, hogy a fiatalok különféle problémákkal teli élethelyzeteire minden esetben meg kell találni a megoldást, a továbblépési lehetőséget. Ennek a célnak a teljesítésére a Kapocs mintájú szervezetben a szolgáltatásjellegű tevékenységcsoportok szolgálnak. A szolgáltatásjellegű tevékenységek között - minden bekapcsolható válasszal és szakmai kapcsolattal - a következőkre feltétlenül fel kell készülni:

- az életveszély elhárítására, megelőzésére,
- a felnőtté válás során a fiatalok által eldöntendő alapkérdésekre (társválasztás, társaság megválasztása, életpálya választása),
- a felnőtté válást megterhelő veszélyek, problémák (drog, erőszak, kriminális befolyás) elhárítására,

- az életkezdés aktuális kérdéseire (pénzkereset, lakás-megoldás).

Feltétlenül a válaszra késznek kell lenni minden más kérdéskörben is, amelyek között, szükség szerint, a következőkben ajánlott még szolgáltatásjellegű tevékenységcsoportokat kialakítani:

- egészség megőrzése, betegségek megelőzése, védekezés,
- családi problémák, családalapítás,
- tanulási zavarok, iskolaválasztás, iskolaváltás,
- a fiatalok ügyeinek intézése,
- fogyatékos fiatalok sorshelyzetével kapcsolatos szocializációs sajátosságok,
- szabadidős, kulturális lehetőségek.

A Kapocs típusú szervezetekben a szolgáltatásjellegű tevékenységcsoportok az érintett fiatalok környezetéből bevonzható szakmai szervezetek és szakemberek köréből intenzív és funkcionális szakmai kapcsolatokat igényelnek. Érdemes az információkat az egyes kérdéscsoportokon belül úgy strukturálni, hogy külön kapjanak figyelmet a megfelelő adatok (szervezetek, szakemberek neve, elérhetősége, szolgáltatásai), külön a vonatkozó (jog)szabályok és külön az ügyek intézésével kapcsolatos eljárások.

■ 3. ÖSSZETETT FELADATOK, KONCENTRÁLT PROGRAMOK SZINTJE

Azokban a hangsúlyos kérdéscsoportokban, amelyek valamilyen szempontból fokozottabban terhelik a felnőtté válást, vagy kevésbé hordoznak elégséges megoldási lehetőséget, összetett feladatcsoportokat, projekteket ajánlott kidolgozni és indítani.

■ 4. TÁMOGATÓ FELADATOK ÉS TEVÉKENYSÉGEK SZINTJE (SUPPORTING)

Ennek a tevékenység szintnek közvetlenül nem tárgya a konkrét, a direkt segítség, ugyanakkor a szervezet fogadókésztségét, megnyilvánulásait komolyan befolyásolhatja, hiszen minden eleme a szervezet és önkéntesei kiegyensúlyozott és hatékony működését szolgálja. A támogató feladatok és tevékenységek fő célja, hogy a szervezetet támogató (proszociális) légkör jellemezze, és a szervezet működése, a találkozások a benne közreműködő önkéntesek és munkatársak számára igazi együttes élmény legyen. Támogató feladatok közé tartoznak egyrészt az alternatívát és önkifejezést szolgáló tevékenységek, másrészt az önkéntesek képzése, felkészítése, fejlesztése.

Alternatívát és önkifejezést szolgáló tevékenységek tulajdonképpen sok feltételtől és körülménytől függenek, a Kapocs típusú szervezet működésének ugyanis sajátos szociokulturális jellege van.

A fiatalokat körülvevő tágabb társas világ közvetítése és újrateremtése, ugyanakkor az alternatívát és önkifejezést szolgáló tevékenységek is - a szervezet alapcéljai szerint - a szocializációs funkciót szolgálják.

Ezt a tevékenységcsoportot erőteljesen befolyásolhatja, hogy milyenek az aktuális látogatói, és a szervezetet milyen

tényleges kulturális környezet, konkrét kulturális és szabadidős lehetőségek veszik körül.

Az önkifejezést szolgáló tevékenységeket egyértelműen az önkéntesek révén indított kezdeményezésekből kell kialakítani. Ebben az együttes élmény erősítése mellett a benne részt vevők (például kommunikációs) készségeit szükséges fejleszteni. Amíg az alternatív tevékenységek nyitottak, a szervezet látogatói számára szabadon választhatók, addig az önkifejezést jelentő tevékenységek igazán a szervezet önkénteseinek a kezdeményezéseire irányulnak, és a szervezet számára sajátos, a fiatalok által vonzó arculatot kölcsönözhetnek.

Az önkéntesek képzése, felkészítése, fejlesztése olyan összetett tevékenység-együttes, amely a szervezetet felkereső fiatalok bekapcsolódásának első perceiben elkezdődik, és jelenlétük, segítő feladatvállalásuk teljes ideje alatt zajlik. A fejlesztő és felkészítő feladatokkal általánosan az a cél, hogy a fiatalok érkezésekor érzékelt - és felnőtté válással természetes módon együtt járó - bizonytalanságot, egyensúlyvesztést felszámoljuk, és visszaadjuk a személyiségük relatív stabilitását, továbbá, hogy feltámasszuk, illetve megőrizzük és megerősítsük bennük a segítő készletet, hogy kooperatív, az emberi viszonyok között eligazodásra képes, célkitűző, pozitív problémamegoldó, felelősséget vállaló, kellően informált felnőtté válhassanak.

II. A KAPOCS MINTAJÚ SZERVEZET MŰKÖDÉSÉNEK SAJÁTÓSÁGAI

1. A Kapocs mintájú szervezet érdemi működése szempontjából kulcskérdés, hogy a szervezetet segítségért felkereső, vagy segíteni szándékozó, önkéntessé váló fiatalok bekapcsolódása hogyan alakul. Rövidebb, vagy esetleg hosszabb időre, miként sikerül párhuzamossá tenni a Kapocs és önkéntesei érdekeit, segítő tevékenységét, miként sikerül a célközönség körében azonosíthatóvá tenni az éppen az önkéntesek által folyamatosan csiszolódó Kapocs normákat. A bekapcsolódás folyamata mindenkinél egyénileg és a lehető legkülönbözőbb módon alakulhat, nincs egyféle, a Kapocs szervezetére érvényes általánosítható út, legfeljebb szempontok, talán tájékoztató pontok, amelyek segítségével fogadni, követni, elkísérni, illetve szükség szerint erősíteni tudjuk „útításainkat”.

A szervezet sajátos működése alapján (alacsony küszöbű elérési tevékenység) - amelynek erőterében, segítő munkatársi szerepben, érintett és érdekelt fiatalok társaikat segítő tevékenysége van - elsőként a találkozás, a bekapcsolódás, az önkéntessé válás folyamata az, amelyen múlnak igazán a dolgok. Éppen ez a szervezet hatékonyságának egyik meghatározó eleme.

2. A szervezet érdemi működése szempontjából nem mindegy, hogy a Kapocs önkéntesei milyen segítő norma hordozóivá válnak. Úgy is lehetne fogalmazni, ez a norma a Kapocs „aranyfedezete”, ennek a normának a látható jelei egyértelműen utalnak önkénteseink nyilvánosan nem látható segítő tevékenységére. De ez a norma - a Kapocs kínálta megerősítés következtében - könnyebben eredményezhet konkrét segítő tevékenységet a különféle problémák idején, azokban a kockázati ifjúsági közegekben, ahová felnőtt és szakember egyáltalán nem jut el. Ennek a normának a „felhívására” jönnek, jöhetnek aztán el

a szervezetbe önkéntesnek újabb, a társaik segítésére vállalkozó fiatalok, és ez a norma kínál támpontot a kapcsolossá válni akarók fiatalok (első) segítő gesztusához.

A segítő norma kialakulását - szerintünk - nem lehet csak úgy, „elrendelni”. A Kapocs ebben a vonatkozásban alapvetően nyitott szervezet, ha úgy tetszik, az érintettek számára fogadókész, kényszerektől mentes és teljesen szabad. Segíteni a Kapocsban, kapcsolósként lényegében csak önként, szabad elhatározásból lehet.

A Kapocs szervezete valójában folyamatosan a végleges kialakítás előtti (átmeneti) intézmény-állapotát mutatja. A hagyományos értelemben vett intézményesített szervezeti működés (szereposztás, szervezés, ellenőrzés) helyett inkább a fokozottabb társas figyelem a jellemző. A Kapocs működtetésében, irányításában arra is figyelni kell, hogy a sikeres segítő tevékenység sajátos utánzásos, modellkövető magatartást válthat ki, amely mint funkcionáló „Kapocs norma”, bevilágítja és szükség szerint az egymás iránti felelősség vállalására aktivizálhatja a Kapocs önkénteseinek társas környezetét.

3. A Kapocs önkénteseinek bekapcsolódásával, tevékenységük sajátos dinamizmusának leírásával a szervezet hatékonyságának minden lehetséges szempontját még nem ragadhatjuk meg. Különösképpen azért, mert a szervezet és önkéntesei a segítő tevékenységek során a felnőtté váló fiatalok konkrét és nagyon is emberi problémáival találkoznak, amelynek bonyolultabb válaszai, eredményes megoldásai leginkább a szervezeten kívül vannak (ha vannak). Ez semmiképpen sem egyszerű kérdéskör, hiszen a Kapocsnak a meglévő intézményes segítő szervezetek között kell a sajátosságának megfelelő konkrét helyét megtalálnia. Jól leírható, biztonságosan elfoglalt és a segítő intézmények által elfogadott, intézményes szerepre van szüksége, amely révén a segítő kapcsolatok jól szervezhetők és kellően funkcionálisak lehetnek. Ennek révén biztonságosabb jelző és segítő/támogató rendszer veheti körül a nagyobb szocializációs kockázatok között felnövő fiatalokat. A Kapocs hatékonysága, vele együtt valakinek a konkrét segítése múlik azon, hogy miként képesek együtt működni a Kapocs önkéntesekkel a szakmai szervezetek.

A súlyosabb válsághelyzet megelőzésének a (alternatív gyermekvédelmi) rendszerében is a Kapocs típusú szervezetre és önkéntesekre - sokszor bizonyították már - megnyugtatóan lehet számítani. De az oktatás és szakképzés, a bűnmegelőzés, a tehetséggondozás, a szociális nehézségek kezelése, a mentálhigiéne, a szabadidő sport, stb. területén is fontos segítséget jelenthet a szervezet.

4. A Kapocs működését, ha úgy tetszik, a hatékonyságát alapvetően befolyásolják a szervezet konkrét és kiegyensúlyozott feltételei, a támogató környezet, illetőleg a meglévő erőforrások. Leginkább éppen a vállalható feladatok, a kínálható segítő szolgáltatások vagy éppen az önkéntesek felkészítése múlik a szervezet egzisztenciális feszültségektől mentes általános kondícióján.

5. A Kapocs mintájú szervezet mindennapos tevékenységét

kifejezetten jelenidejű működés jellemzi. Ez a „jelenidejűsége” (effektivitása) gyakorlatilag azt jelenti, hogy segítő találkozóskor kifejezetten azzal szükséges foglalkozni, ami a segítséget kérő előadásában (interpretációjában) aktuálisan, ott és akkor megjelenik. Ekkor is inkább vele és a konkrét helyzetével szükséges foglalkozni, mint a kisebb-nagyobb sikerrel érzékeltetett (olykor meglehetősen terjedelmes) problémájával.

A Kapocs típusú szervezetben a „jelenidejűség” azt is jelenti, ha valaki bajba került, annak nem szükséges feltétlenül másokra várakoznia, hanem mielőbb tisztázhatja a saját részét. A változás elsősorban rajta múlik, önmagán és a helyzetén azonnal változtathat. Ehhez a Kapocsban leginkább erőt, megoldási utakat, és ha úgy tetszik, „engedélyt” kaphat. A „jelenidejűség” a Kapocs révén az első önálló mozdulat lehetősége, ami - ha sikerrel megtörténik - valószerűtlenül felerősíti a segített számára az önálló problémamegoldás élményét, és valamennyire a Kapocs jelentőségét.

III. FELTÉTELEK

■ 1. A HELY - AJÁNLOTT FUNKCIONÁLIS TEREK

A Kapocs típusú szervezet létrejöhet önálló helyszínen, vagy valamilyen szervezetben, intézményben otthont találva. A Kapocs működésének kulcsa egy sokfunkciós tér, amelyben a Kapocs tevékenységének különféle szintje egyöntetűen megjeleníthetők. Noha az elérés mint tevékenységekör közvetlenül nem feltétlenül csak ezen a helyszínen valósul meg, az elérés szervezése, kiszolgálása gyakorlatilag itt történik.

Ha a Kapocs működésében a konkrét funkciókat keressük, elsőként egy FOGADÓ TÉRRE kell gondolnunk. Ez a Kapocssal találkozás „előszobája”, ahol különösebb kötelezettség nélkül, csak úgy meg lehet jelenni, de ahonnan segítségért tovább lehet lépni. Elkülöníthető funkció a Kapocson belül a különféle segítő szolgáltatás, amely ideálisan egy kifejezetten ilyen célra kialakított SZOLGÁLTATÓ TÉRBEN bontakozhat ki. A Kapocsnak szolgáltató szerepe folyamatosan van (például segítség hivatalos ügyek intézésekor, korrepetálás, pályaválasztás, felvételi, rövidtávú és hosszabb távra megoldást kínáló munkalehetőségek szervezése, átképzések, továbbképzések, felvilágosító feladatok, különféle krízisügyekben, az egészség megőrzésével, a kábítószerekkel kapcsolatos problémákban, életvezetési problémákban, segítő információk területén stb.). A Szolgáltató térben kap helyet még a Segítő telefonszolgálat és a Forró szoba, a sürgősségi és a nyilvánosságra nem tartozó problémák szűk körű megbeszélésének a helye. (pl. szülők és gyerekeik konfliktusainak együttes feldolgozása).

Ha van rá mód, külön teret lehet képezni arra, hogy a Kapocs önkéntes munkatársai folyamatosan fejleszteni, képezni tudják magukat. A FEJLESZTŐ TÉR a Kapocs egy döntő funkciójához teremt jobb feltételeket. Ebben a térben lehet ugyanis megszervezni az önkéntes munkára felkészítő, eseteket megbeszélő, a különféle képző és fejlesztő feladatokat.

Az IRODAI TÉR az, ahol a szervezet adminisztratív feladatait lehet végezni, ahol helyet kapnak a szervezet iratai, dokumentációi stb. Az Irodai térben lehet persze fogadni az ügyfeleket, hivatalos tárgyalásra érkezett partnereket, stb.

A Kapocs tevékenységének sajátosságai miatt szükségünk lenne egy ún. BIZALMI TÉRRE, ahol zavartalanul tudnánk személyes, senki másra nem tartozó beszélgetéseket folytatni. Ha a Szolgáltató térhez kapcsolódna, itt lehetne az egyéb (például jogi, lelki, addiktológiai, életvezetési, pályaválasztási stb.) tanácsadás helye is.

Amennyiben a Kapocs tovább bontakoztathatja összetett, ugyanakkor sokrétű feladatait, akkor a Kapocs önkénteseivel, illetőleg a Kapocs segítő szolgáltatásaival találkozó fiatalok számára további KIEGÉSZÍTŐ SZOLGÁLTATÓ ÖVEZET-et hozhatnánk létre. Mindez gyakorlatilag a Szolgáltató térben megjelenő feladatok továbbvitelét és szakmai szempontú kiegészítését jelenti. A különféle egyidejű feladatok jól megférnek egymás mellett.

1. *Itt egzisztenciális kérdéskörök továbbgondozására (pl. munkavállalásra felkészítő különféle tréningek, „jobklubok”, vállalkozói kezdeményezések vagy kisebb körű, felvételre, vizsgákra felkészítő konzultációk, korrepetálások kaphatnának helyet),*
2. *önkifejezést, önmegvalósítást, a korosztályi problémák és veszélyek alternatív megoldásait szolgáló (például kulturális, művészeti, szabadidős) kezdeményezésekre,*
3. *a segítő feladatokat kiegészítő, elmélyítő szakmai szolgáltatásokra (pl. orvosi, egészségügyi, addiktológiai konzultációk stb.) nyílna újabb lehetőség.*

A Kapocs kiterjedt tevékenységéhez további KISZOLGÁLÓ TEREKET is szükséges tervezni. A Kapocs felszereléseit, dokumentumait és a berendezések karbantartását szolgáló eszközöket elkülönített helyen kell tárolni. A Kapocs Gardrób pedig az érkezők ruhatára lehetne.

A különböző terek kialakítása a Kapocs működésével összhangban lenne szerencsés. Mindez azt jelenti, hogy a szervezet a találkozásokra összpontosít, illetőleg a találkozásokból szervezhető segítő találkozásokból indul ki, hogy az érintettek elérése, kérdéseik és problémáik strukturálása szerint építkezzen.

A Kapocs többféle bekapcsolódást kínál az érkezők számára. Az első szint tulajdonképpen nincsen az épületben, ez a szint a fiatalok kockázati színterein létezik, ahol az önkéntesek kivételesen fontos elérési és segítő feladatokat végeznek. A második

(az intézmény szempontjából első szint) a Fogadó teret és a Szolgáltató teret jelenti, a harmadik szint a Szolgáltató tér mellett a Fejlesztő és Bizalmi teret foglalja magába, a negyedik szint funkcióit pedig a Fejlesztő és a Kiegészítő szolgáltató övezet biztosítja. Az Iroda és a Kiszolgáló terek igazán a különféle szintek erőterébe elhelyezve lennének szerencsések és optimálisak.

■ 2. FELKÉSZÜLTÉG

A Kapocs típusú elérési szervezet hétköznapi viszonyai nehéz feladat elé állíthatják a szervezet munkatársait. Egyszerre kell nekik ugyanis fogadókész, a részvételre ösztönző, eleven, kommunikatív légkört teremteniük, amelyben ugyanakkor a közreműködésükkel naponta és folyamatosan vizsgáljuk az a Kapocs követelmény, hogy a korosztályi problémák mindenki esetében megoldhatók. A kapcsolatosoknak ugyanis olyan sajátos ismeretekkel kell rendelkezniük, amely révén megerősítés nélkül, jól tudnak kommunikálni egymással, sőt érteni, segíteni és támogatni tudják a bajba kerülteket.

A Kapocsban koncentrált felkészültségnek (konkrét adatoknak, jogi, szakmai ismereteknek, összegyűlt tapasztalatoknak, szabadidős lehetőségeknek) legfőképpen az az értelme, hogy megnövelheti az érintett fiatalok szocializációs mozgásterét, továbbá elősegítheti a részvételüket társaik segítségével.

■ Néhány szempont a munkatársak felkészültségéhez

A Kapocs típusú elérési szervezet kialakítása és működtetése során a lehető legtermészetesebb szervezeti viszonyokat szükséges megteremteni, amely nem mutathat komolyabb bürokratikus jellemzőket, ugyanakkor fogadókésznek és mindenféle problémával kapcsolatban válasz - késznek kell lennie. A kommunikációs, a diagnosztikus készségeknek itt jó döntési képességekkel kell párosulnia, és a Kapocs munkatársának kellően tájékozottnak kell lennie a fiatalok aktuális viszonyaiban is. Mindezek alapján azok lehetnek talán a Kapocsban jó munkatársak, akik – életkortól függetlenül - érdeklődnek a fiatalok iránt, akik értik őket, tudnak velük kommunikálni, és együtt tudnak velük működni, továbbá kellően rezonánsak, képesek a változás, az új ismeretek befogadására és önállóan tudnak dolgozni.

■ 3. ERŐFORRÁS ÉS KÖLTSÉGVISZONYOK A MŰKÖDTETÉS SORÁN

Pénzügyi szempontból tulajdonképpen olcsó szervezet a Kapocs. A találkozások, továbbá a segítő találkozások körülményeinek a megszervezése inkább igényli a zavartalanságot és az állandóságot, mint komolyabb beruházást és kiadásokat. A viszonylagos olcsóság ugyanakkor semmiképpen nem jelenthet igénytelenséget, mindennek következtében a Kapocs funkcióit kell szolgálniuk.

A szervezet legfontosabb erőforrásainak számítanak a személyes viszonylatok, amelyekben a szervezet működése érdekében tett különféle segítő megnyilvánulások, a fiatalok egymást támogató gesztusai, és számtalan önkéntes személyes hozzájárulás zajlanak.

■ A Kapocs típusú szervezetben a legnagyobb és legfontosabb erőforrást az érintett fiatalok önkéntes szerepvállalásában,

továbbá segítség szempontjából leginkább a fiatalok társas viszonyaiban találhatjuk. Ha lenne rá mód, jó lenne talán mindazt számszerűsíteni, hogy a Kapocs segítő tevékenységében mennyi konkrét kiadást vált ki az önkéntesek segítő tevékenysége. Ilyen módon az is kiderülhetne, hogy nem csupán sokak sorsát alapvetően befolyásoló, kívánatos társadalmi norma, de igen komoly költségmegtakarítás is a kellően kiszolgált és támogatott önkéntes segítség.

- Jelentős erőforrásnak lehet értelmezni azokat a személyes vagy éppen formalizált módon létesített szakmai kapcsolatokat és naprakész segítő információkat is, amelyek révén a fiatalok felnőtté válása során jelentkező problémák mindegyikében folyamatosan válasz-kész a Kapocs.

- Számokkal megint csak nehezen kifejezhető, de egyértelműen fontos erőforrásnak számíthatnak mindazok a szakmai módszerek és tapasztalatok, amelyek a Kapocs tevékenysége során felhalmozódtak. Ha azokkal a Kapocs munkatársai és önkéntesei jól gazdálkodnak, meggyőzőbb és a fiatalok által biztosabban választott szervezetté válik, amely révén a fiatalok sikeres felnőtté válása érdekében megbízhatóan töltheti be integráló, kiegyenlítő szerepét.

A Kapocs típusú szervezetben a segítség teljes folyamatában nincs és szakmai szempontból nem is lehet pénzügyi, pénzügyi ellentételezés. A Kapocs típusú szervezet működtetése – ahogyan minden más szervezetben – folyamatos kiadásokkal jár, amely gyakorlatilag a szervezet székhelye kialakításának, fenntartásának, az alkalmazottak bérének, a segítő szolgáltatások, képzések szakembereinek járó tiszteletdíjának, továbbá a működés során jelentkező különféle feladatok feltételeinek a költségeit jelenti. Kizárólag pályázatok révén mindezeket a költségeket nagyon sok **többletmunkával**, roppant nehéz előteremteni.

IV. A MINŐSÉGHEZ

A Kapocs típusú szervezet egy sajátos öntanuló, önfejlesztő segítő rendszerként jön létre és tevékenykedik, amelyben a működés elsődleges garanciája – ha úgy tetszik – mérési lehetősége, a szervezetet látogató fiatalok találkozásainak színvonala. Úgy lehetne mindezt elképzelni, mint egy eleven, nyílt kommunikációs teret, amelyben a fiatalok szabadon „bonyolítják” a kapcsolataikat, egymással foglalkoznak. Az állandóság, a zavartalanság lehetősége azonban a Kapocs típusú szervezetben nem jár együtt a fiatalok teljes elszigeteltségével. Vagyis minden ártalom és valóságos veszély valamilyen formában felszínre kerülhet. Mindezzel összefüggésben úgy kell a találkozások körülményeit megszervezni, vagyis az alacsony küszöböt az érintettekkel meghatározni, hogy a színvonala folyamatosan garantálható legyen. Az a szabály jó, amely érthető és az érintettek között vállalható. (Például a Kapocs Ifjúsági Önszolgálatban alkohol és kábítószer fogyasztás, vagy fizikailag rendezett konfliktus nem lehetséges.) Mindehhez azt tudni kell, hogy a kommunikációs térből kiszorított (elutasított) tevékenységek, megnyilvánulások attól még az érintettek napi gyakorlatában megmaradhatnak, legfeljebb nem láthatók.

A találkozások minősége a látogatók által a találkozásokban megélt megkülönböztetett figyelemmel is mérhető. Rége óta vagyott állapotot élnek, élhetnek meg ilyenkor a fiatalok, amelyben feloldódhatnak, kiteljesedhetnek, a szervezet referenciá-csoporttá válik számukra. Alkalmi vagy tudatos segítő találkozások a szervezet helyszínén vagy azon kívül csak a jó kapcsolatok révén jöhetnek létre. Leginkább olyan feloldott légkörű személyközi viszonyokban alakulhat ki sikeres segítő találkozás, amely minden rezidálásában képes elkerülni egymás minősítését, amely ugyanakkor a segítség, a megoldás lehetőségét előlegezi meg.

A segítő találkozások színvonala alapvetően még két fontos mozzanaton is múlik. Egyrészt azon, hogy a szervezet, illetve a segítő miként képes a helyzet megoldhatóságát megelőlegezni. Hiszen ha valaki nem látja, hogy a problémájával érdemes foglalkozni, akkor a találkozásból érdemi segítség nem születhet. A segítő találkozások másik kulcsa még ennél is személyesebb mozzanat, mégpedig, hogy a segítséghez milyen bizalom-teli légkört sikerül kialakítani.

Sok múlik a Kapocs típusú szervezet napi tevékenységének a követhetőségén és a tervezhetőségén, ha úgy tetszik a struktúrált működésén. Ebből a szempontból kifejezetten meghatározó, milyen adminisztrációt alakítanak ki, különösképpen azért, mert a célközönség (segítők és segítettek), a szervezet személyes légköre mindezt erőteljesen behatárolja. Sok segítő tevékenység dokumentálása kifejezetten nehéz feladat, hiszen azok a szervezet székhelyétől távol történnek, sok bennük az esetlegesség. A jelen gyakorlat szerint a segítő tevékenységeket a segítő feladatokra vállalkozó fiatalokkal kétféle formában igyekszünk rögzíteni: egyrészt úgynevezett eseménynapló segítségével, és a különféle segítő tevékenységcsoportokhoz rendelt eseménynaplókkal (például az ifjúságvédők naplója, vagy a telefonon segítséget kérőkkel történt beszélgetés naplója). Az adminisztráció másik vonulata a segítő feladatokra vállalkozó fiatalok fejlesztésével kapcsolatos dokumentációs tevékenység. A szervezet munkatársainak a tevékenységét természetesen a munkavégzés színvonalát szolgáló további munkanaplók, munkaterv és tevékenységértékelések egészíthetik ki.

A Kapocs típusú szervezet hétköznapi segítő tevékenységének a hatékonyságát jelentősen befolyásolják a rendszeresen szervezett vagy éppen spontán lefolytatott eszmegbeszélések. Mindennek a résztvevői a szervezet segítői, és amelyek a tartalma minden esetben a napi segítő gyakorlattal kapcsolatos. Akkor hordozhatnak ezek az eszmegbeszélések az önkéntesek körében tisztább megközelítést és pontosabb választ, ha a résztvevők nem az előzményekre (például nem arra, hogy kit kellene elmarasztalni a kialakult helyzetért), hanem a vizsgált konkrét helyzetre tudnak összpontosítani, és a leginkább a lehetséges megoldásokat próbálják végiggondolni.

A jó színvonalú segítő tevékenységhez – összhangban a szervezet környezetében megjelenő szocializációs nehézségekkel – folyamatosan különféle formális és nem formális belső képzéseket, felkészítéseket szükséges kapcsolni. Mindezeknek egyaránt javítani kell a szervezetben segítő feladatokat vállalók válaszkészségét és biztonságérzetét.

FOGALMAK

1. Alacsony küszöb

Amikor a segítő és segített kapcsolat megteremtéséhez különösebb feltételeket nem szabunk. Elsősorban a találkozásra, a találkozás során megjelenő védekező diszpozíció feloldására, a találkozásban lehetővé váló bizalomra és együttműködésre, a kívánatos változás előkészítésére összpontosítunk. A találkozások során a megjelenő problémák megoldását az expozíció szintjén természetesen igyekszünk segíteni, azonban az ilyen irányú segítő szerep, jellege szerint, inkább ártalom és kockázatsökkentő, és pozitív problémaorientált (vagyis a problémák megoldhatóságát demonstrálja).

A magas küszöbű segítés, teljes és feltétel nélküli együttműködést jelent segítő és segített között (például az orvos és a beteg viszony), amelyben a felek a segítés (terápia) érdekében egymással kapcsolatban teljes bizalmat tanúsítanak.

2. Ártalomcsökkentés

(kockázat minimalizálás, veszélyek mérséklése)

A fogalom a segítő szakma újabb keletű módszereinek összefoglaló kifejezése, amelynek alkalmazásakor egy távolabbi, átfogóbb terápiás cél érdekében – a segítő kapcsolat megteremtése, fenntartása és a sikeres terápia előkészítése érdekében – átmenetileg lemondanak olyan konkrét beavatkozásról, amely gyógyulást, a probléma teljes körű megszűnését eredményezné. A segítő kapcsolat során, ilyen esetben, különféle eszközök alkalmazásával elsősorban az ártalmak mérséklésére, a veszélyek és a kockázatok minimalizálására, illetőleg az érintettek részvételének megerősítésére összpontosítanak.

3. Társas szemlélet

A Kapocs szisztémájú szervezetekben a teremtett találkozást mindenekelőtt úgy fogjuk fel, hogy a résztvevő fiatalok személyükben sohasem jönnek egyedül. Érzésükkor (legalább virtuálisan) elkíséri őket mindenki, akik körülöttük van, és elkíséri őket csak rájuk jellemző társas viszonyaik története, a jelenben meglévő valóságos kapcsolataik elevenen élő élményei, de velük van álmaik és képzeletük minden szereplője is.

A társas felfogás – mindebből a szempontból – számunkra alapvetően azt jelenti, hogy segítés esetén az előállt probléma az érkező fiatal lársas viszonyaiban megjelenő zavar terméke, amelyből nem kivonni kell őt, hanem ott, az érintett személyes környezetében szükséges segíteni, rendet teremteni. A Kapocs szisztémájú szervezetek ilyen módon a megteremtett találkozási lehetőségekben az érintettek számára – akár pótlásként – nem közösséget töreksenek létrehozni, hanem inkább közösségi (proszociális) légkört alakítanak ki. Ilyen módon a meglévő, személyes viszonyaikban igyekeznek megerősíteni őket, leginkább azok valóságossá, kölcsönössé, elfogadhatóbbá tételével.

A társas szemléletű segítő tevékenység lényegét a szakirodalom viszonyt alakító másodjelentésként definiálja. Egy adott reakció nem csupán az adott helyzetben levők viszonyát módosíthatja, hanem másodlagosan kihat a résztvevők további kapcsolataira. Mindez tulajdonképpen ahhoz a helyzethez hasonlatos, mint amikor reggel iskolába vagy munkába indulva, rajtunk kívüli ok miatt elkésünk, ami miatt megszidnak bennünket. Talán az egész napunk el van ezzel rontva, ez az esemény ugyanis teljesen rátelepszik a hangulatunkra, a gondolatainkra, befolyásolja a kommunikációnkat, sőt alapvetően kihat a cselekedeteinkre.

A segítő találkozás során ennek a fontos emberi mozzanatnak a tudatos (és fordított) alkalmazása történik. Arra próbálunk törekedni, hogy egy fiatalember a problémái megoldását önmaga révén elért cselekedetként, pozitív sajátélményként élje át. Ha egy fiatalember a saját (kulcs) problémájában sikeresen cselekszik és eredményes változást ér el, akkor ez a tény meghatározó módon kihat a többi (képzelti és való-

ságos) megnyilvánulására és személyes környezetére, ugyanakkor átértékelhetővé, és talán könnyebben megoldhatóvá teheti a többi problémáit.

4. Elégtelen intézményes kapcsolatok között élő fiatalok

Olyan fiatalok, akiket az jellemzi, hogy az intézményes kapcsolataik (családdal, iskolával) az elviselhetőség határáig beszűkültek és szakadnak, vagy éppen intézményes kapcsolatok nélkül élnek.

5. Önkéntesség

A Kapocs mintájú szervezet kulcsfogalma, amely, mint gyakorlati segítő módszer, arra szolgál, hogy átfordítsa, képessé tegye az érintett fiatalokat saját problémáik megoldására, társaik segítésére. Az önkéntes szerepvállalás sajátos cserefolyamat, amely ugyanakkor egyfajta szociális tanulási terep, amelyet alapvetően meghatároz, hogy a szervezethez mivel fordult a fiatal, és milyen szociális tapasztalatok és motivációk jellemzik. Elemei: situatív segítés, segítés valakinek a kedvéért, ellenszolgáltatásért segítés, konkrét feladat végzésére irányuló segítés, szabad időben vállalt segítés, meghatározott szerepben vállalt segítés. A Kapocs mintájú szervezetben az önkéntesek, szerepük szerint, minden fejlesztő szempont mellett, a szervezet laikus segítő munkatársai.

6. Elérés

Az elérés annak a minden mással nem helyettesíthető segítő tevékenységnek az összefoglaló kifejezése, amely révén a veszélybe, bajba kerülteket – akik közelében nincs szakszerű segítség – olyan valaki találja meg, éri el, aki ott és akkor az életét megmentheti, a helyzetét megkönnyítheti, aki megszervezheti a szakszerű segítséget. Az elérési típusú segítő tevékenységnek éppen ez a jelentősége, hogy olyan élet-helyzetben, viszonyok között van szükség rá, ahol a kényszer, a fokozott veszély dominál. Arra, hogy mikor, milyen körülmények között van szükség elérési típusú segítő tevékenységre, előzetesen nem lehet tervezni (annak ellenére, hogy a kockázati viszonyok és magatartások jól azonosíthatók). Az elérés tulajdonképpen jellegzetesen laikus segítő tevékenység, a segítő mintegy „üzembe helyezi magát”. Mindebben az a döntő, hogy a segítő mikor veszi észre, hogy szükség van rá, sok múlik a segítő motiváltságán és a konkrét ismeretein (azaz tudja-e, mit kell tennie, például mentőt, hívnia, elsősegélyt nyújtania stb.). Az elérésben közreműködő gyakorlatilag bárki lehet: természetes segítő, önkéntes, kortárssegítő, a bajba került személyes környezete stb.

A Kapocs mintájú szervezet elérési tevékenységének főképpen az a sajátossága, hogy a különféle problémákkal úgy találkozik, ahogy azokat a fiatalok megélik: elfojtva és indulatokkal terhelt, tisztázatlanul, amikor minden összejött, és amikor „mindenki” magára hagyja őket. A Kapocs célközönsége számára nehéz a problémáikat megfogalmazni, és nehéz azokkal szembenézni (és a változás érdekében elhatározásra jutni), különösen akkor, ha az érintettek naponta azt élik meg, nem értik (meg) őket és egyedül maradtak. Sokuk még csak azt sem tudja, mit történt vele, nem ismeri a világot, fogalma sincs arról, hogy mi mindennel került szembe, csak arra ébred, hogy bajba került (talán pontosan nem is tudja, mi a baj, csak érzi, éli). A megélt konfliktushelyzet és a különben is szegényes választási lehetőségek beszűkülése, a kriminális befolyás és az egészségkárosító szerek intenzív jelenléte pedig sokakat közülük előbb vagy utóbb kritikus helyzetbe, válsághelyzetbe sodorhatja.

Szabó András